

Razvoj pisma i knjige

Od prapovijesti do digitalnoga
doba

Prvi tragovi pismenosti

- su crteži životinja koje su iscrtali prapovijesni ljudi po svodovima špilja
- starost: oko 15 000 godina?
- najpoznatija takva nalazišta: špilje Lascaux u Francuskoj i Altamira u Španjolskoj

Prva pisma

- slikovno, potom klinasto pismo
- prvi narodi koji su se koristili pismom - Sumerani, Babilonci, Asirci
- pojava - prije 5000 godina (otprilike)
- tehnika: za pisanje su koristili zašiljene pisaljke od drva ili trske, a znakove su utiskivali u meku glinu – velika količina ispisanih glinenih pločica pronađena je u arheološkim iskapanjima na području današnje države Irak, prema prijevodima sadržaja, pretpostavlja se da se radi o nekadašnjem državnom arhivu

Prvi pismeni ljudi

- svećenici, redovnici, vladari, učenjaci
- mali broj ljudi znao je čitati i pisati jer je i knjiga bilo malo i sve su bile napisane ili umnožene (prepisane) – rukom!
- tako je bilo sve do 8. stoljeća, a u Europi do 15. stoljeća

Prve škole

- javljaju se od davnina u svim civilizacijama
- imale drugačiju svrhu nego škole danas
- u Mezopotamiji – podučavala su se znanja – astronomija; božanska problematika
- Egipat – podučavale se vještine – pisanja, imali vrlo vješte pisare
- vode ih učeni svećenici
- najpoznatije škole iz staroga vijeka one iz antičke Grčke: Sokratova, Aristotelova, Platonova akademija...
- škole u antičkoj grčkoj su prve svjetovne škole, novi predmet je filozofija – bavi se i problemima čovjeka

Prve knjige

- nakon Sumerana i njihovih izrezbarenih glinenih pločica, knjige u starom vijeku pišu se na novim materijalima
- to su pergamena i papirus
- pergamena je štavljena životinjska koža (dostupna tamo gdje je bilo razvijeno stočarstvo)
- papirus – dobiva se od trske – trgovina papirusom odvijala se preko feničkog grada Byblosa
- ništa bez trgovaca! Feničani su papirus kupovali u Egiptu i prodavali ga Grcima
- grad Byblos – grč. biblion = knjiga – lat. biblia – Biblija

Prema dostupnom materijalu razvili su se ovi oblici knjige

- glinene i drvene ploče (koristili su ih Sumerani, Asirci, Babilonci i Grci)
- **svitak** (pojavio se kao papirusni svitak u Egiptu, zatim su ga preuzeli Grci pa Rimljani, kao oblik knjige prevladavao je do 4. st.)
- **kodeks** (prvi rukopisni kodeksi nastali su u 1. stoljeću, kodeksi se sastoje od listova ili folija; četiri dvostruka lista tvore sveščić ili arak koji se sastoji od osam listova ili šesnaest stranica; numeracija stranica obilježje je novijega doba, od kraja 9. st. u rukopisima se na dnu posljednje stranice arka upisivala prva riječ sljedećega arka – odjek je toga u tiskanoj knjizi ime pisca i naslov djela na dnu novoga arka, korice su se izrađivale od tvrdoga pergamenta ili drva obložena kožom ili srebrom – i današnji oblik knjige je kodeks)

Svitak

Kodeks

- današnji oblik knjige također je kodeks
- 20 stoljeća koristio se isti oblik knjige, sve do pojave e knjige i e čitača

Čuvanje knjiga

- najstariji tragovi postojanja “knjižnica” – kod Sumerana (drevna Mezopotamija)
- naslijedili ih čuveni Babilonci – voljeli sve zapisivati – tvorci Epa o Gilgamešu (teorija kreacionizma)
- nalazile su se kraj hramova, škola ili kraljevskih palača
- otkrivene u arheološkim iskapanjima u 19. stoljeću
- najvrjednija nalazišta u gradovima Lagaš, Uruk i Nippur (današnji Irak)

Najveća knjižnica staroga vijeka

- Aleksandrijska – okupljena sva znanja staroga vijeka
- ime dobila po osnivaču grada Aleksandrije u kojem se nalazila
- a grad je dobio ime po grčkom vladaru i osvajaču Aleksandru Velikom (Pela, Grčka, 356. p. K. – Babilon, Perzija, 323. p. K.) i učeniku velikog grčkog učenjaka Aristotela
- uništena 47. god. u požaru kad su Rimljani (Julije Cezar) zapalili aleksandrijsku luku osvajajući Egipat
- tada imala 700 000 svitaka

Prve tiskane knjige

- nastale su u Aziji; Kini ili Koreji
- one za koje znamo su iz Koreje
- umnožene su tehnikom drvoreza; na drvenim pločama izrezbarena su slova, uz pomoć boje utiskivana su na papir u koliko god primjeraka se željelo
- to su Dharani sutra (8.st.) i
- Dijamantna sutra – 9.st., govori o budističkoj religiji – sačuvana je!!! i nalazi se u knjižnici u Londonu, u British Museumu – digitalizirana je i može se virtualno prelistavati, tako kažu!

Najznačajniji izum u povijesti čovječanstva

- ***izum tiskarskog stroja***
- izumitelj – Johannes Gutenberg (1397 – 1468.)
- u Mainzu u Njemačkoj
- tiskanje knjiga uz pomoć pomičnih lijevanih slova i tiskarske preše
- **prva tiskana knjiga – Biblija**
- INKUNABULE – knjige tiskane u prvih 50 godina od izuma tiskarskog stroja 1450-1500.

Prva hrvatska tiskana knjiga

- Misal po zakonu rimskoga dvora, 1483.
- Knjiga je najvjerojatnije tiskana u Kosinjskoj tiskari: *prva knjiga na hrvatskom jeziku, tiskana dvobojno, crveno i crno, iznimno lijepim slovima ugate glagoljice.* (Citiranje: Kosinjska tiskara. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 23.4.2020. <<http://www.enciklopedija.hr>>)
- Ne, ovo nije fotografija *Misala*→, ali je glagoljice

Organizacija obrazovanja - Prva sveučilišta

- najstarije osnovano u talijanskom gradu Bologni – u 12. st. (1119. god.)
- Salamanca, Španjolska – 1220. god.
- Sorbona (Sorbonne) u Parizu u Francuskoj – 1257. (osnovao ga je učitelj teologije i osobni ispovjednik kralja Luja IX. R. de Sorbon)
- Oxford i Cambridge, Engleska – 12. i 13. st.
- Firenza, Italija – 1321. god.
- Prag, Češka – 1348. , Krakov, Poljska – 1364.
- Beč, Austrija – 1365., Heideberg, Njemačka – 1385.
- **Prvo u Hrvatskoj – u Zadru**, osnovali ga Dominikanci 1495, pohađaju ga i laici

Prve javne škole

- nakon sveučilišta za odrasle organizira se i obrazovanje za djecu
- osnovne škole u 17. st.
- puno kasnije nego prva sveučilišta
- **u Hrvatskoj je 1874. uvedena opća obveza pohađanja osnovne škole** (za vrijeme bana Ivana Mažuranića)

Pravo na obrazovanje

- među temeljnim ljudskim pravima
- promiču ga organizacije Ujedinjenih naroda UNESCO i UNICEF
- UNESCO je ustanovio Svjetski dan pismenosti 1967. godine s ciljem borbe protiv nepismenosti diljem svijeta, i djece i odraslih – obilježava se 8. rujna
- i dan danas diljem svijeta postoje ljudi kojima je to pravo uskraćeno, odrasli koji ne znaju čitati i pisati, djeca koja ne idu u školu jer njihova zajednica nema organizirani sustav obrazovanja
- najčešći uzrok tome su ratni sukobi i prirodne katastrofe

Digitalna i informacijska pismenost

- stoljećima u sustavu obrazovanja nije bilo velikih promjena
- sve do pred kraj 20. st.
- tada počinje digitalno, elektronsko doba
- razvoj elektronskih uređaja donosi velike promjene u obrazovanju i definiciji pojma *pismenosti*

Informacijska pismenost

- odjednom se govori o više vrsta pismenosti:
- alfanumerička pismenost (slova i brojevi) je osnovna vrsta pismenosti i podrazumijeva znanje čitanja, pisanja i računanja,
- informatička pismenost – rad na računalima, poznavanje softvera i hardvera, poznavanje i korištenje raznih elektroničkih uređaja,
- medijska pismenost – podrazumijeva znanje pronalaženja i korištenja informacija iz svih medija; knjiga, časopisa (tiskani mediji), interneta, e-knjiga i drugih digitalnih medija.

Informacijska pismenost II

alfanumerička pismenost + informatička pismenost +
medijska pismenost = informacijska pismenost

novi pojmovi: kod, bit, piksel, bajt, programski jezik ...

> brzo zastarijevanje podataka i tehnike

> floppy A – tko ih se još sjeća?

> knjiga – isti oblik od 1450.

Izvori: www.enciklopedija.hr